

[illegible]

VIIKONVAIHDE

PERJANTAIVIERAS

Karoliinien hauta

tuotukilpailukysymys, joka samalla on kompakysymys: Missä on suuri suomalainen sotilaiden hauta?

Vastaus: Ruotsin ja Norjan rajalla Storvallenissa. Haudassa on yli 2000 sotilasta, joista suurin osa suomalaisia. Siviilillemillä sanoen haudassa on tuhansia talonpoikia.

Kuten ehkä tiedätte, sotaretkeissään epäonnistunut kuningas Kaarle XII yritti viime toimeenpano valloittaa Norjan. Kuningas itse komensi eteläistä armeijakuntaa, Armfelt Trondheimin seudulla majailletulla pohjoista armeijakuntaa. Kun Kaarle XII sitten kaatui Fredriksstenin linnoituksen edustalla, sai Armfelt viikkojen viiveellä käskyn vetäytyä Ruotsin puolelle.

Marssi yli tunturien ainoat Norjan Tydalenista vuoden viimeisenä ilkona 1718. Tavoitteena oli Ruotsin puolen Handöl. Mukana oli kotoa kalusto tykkijä myöten. Oppaaksi pakotettu norjalainen valitsi joka kokemamtuuttaan tai tahallisesti norjalaakson sijasta suoran marssireitin yli tunturin. Väitettiin myös, että päätös suorasta reitistä yli tuntureiden oli Armfeltin. Oli kova pakkanen ja nousi ankara luoteismyrsky, joka puhalsi kolme päivää yhtä soittoa. Armfeltin joukkojen suuruudeksi kirjataan noin 7 000 miestä, joista rullaluetteloiden mukaan 3 450 kuoli tuntureille tai Ruotsin puolen kyltiin. Lisäksi kuoli muuta väkeä, esimerkiksi tykkikirekijä, joten kaikkiaan kuolleita oli 3 700.

Kerrotaan, että hermoste, tykit ja miehet jäätyivät Jäämereltä puhaltavassa tuulella paikoilleen tunteiksi pysteysentoon. Ja nekin, jotka aikansa harhailtuaan pääsivät Ruotsin puolelle talojen lämpimään, lyhyhistyivät tuupiin, kun kylmän hyhmettämä veri sullessaan aiheutti vertilupulta ja tukki suonet. Monilta henkin jääneltä jouduttiin amputoimaan jalkoja tai käsiä.

Mitä teki paikallinen väestö seuraavana keväänä? Joka käskettyinä tai inhimillisyyden ohjaamina he keräsivät kuolleiden ruumista keväällä ja kokosivat ne laajaan joukkohautaan. Millaiseen? Tuskin tällaiselle vainajien määrälle lapiolla kaivettiin hautaa. Yhden kertomuksen mukaan tuntureilla oli pieni kivi, joka virtasi kattilamaisen painanteen läpi. Joki ohjautui toisaan ja tuohon valtavaan kattilakuoppaan koottiin ruumit, jotka peitettiin soralla. Niistä tuli lopulta kumpu, joka aikojen kuluessa maatuvi vatiinmaiseksi notkelmaksi. Tämä on siis yksi kertomus asiasta, josta ei ole kunnollista arkiostietoa.

Toisen kertomuksen mukaan hautapaikaksi olisi valittu jouko kivetön, multava tunturin laita, johon kaivettiin valtava kuoppa, jonka reunat paalutettiin alhaalta laaksosta vedetyillä kuusituokilla. Sen päälle luotiin perinteinen "kuningaskumpu", joka aikojen kuluessa väijä viisi metriä syväksi ja 50 metrin läpimittaiseksi lammeksi. Karoliinien hauta koottiin siis keväällä 1719.

Mutta mikä tässä on totta, missä näuta oikeasti sijaitsee? Yksi ensimmäisiä, joka kiinnostui näistä kysymyksistä, oli Heikki Klemetti, kansallistuntien läpituokema kuoronjohtaja, joka puhui ensimmäiset kymmenen vuotiaan äitinsä kanssa ruotsia. Korostettakoon, että Klemetti ymmärsi täydellisesti ruotsia. Kesällä 1914 hän oleskeli tarkoituksella Storvallenin kylässä ja opastutti itsensä Karoliinien haudalle. Opa sanoi paikan nimeksi Järvbacksvallen.

Klemetti pystytti paikalle tuomansa muistoristin ja veisasi yksinäin virren sotilaiden muistolle. Suomeen tultuaan hän rupeui puhumaan paikalle muistoristasta. Ensimmäinen maailmansota oli kuitenkin alkanut ja opasta hautautui isompään alle.

Jonkin ajan kuluttua ruotsalaiset lehdet julkistivat uutisen, että "Lapplandska fjällkarlanas klubb" oli pystyttänyt patsaan tuntureille karoliinien muistoksi. Storvallenin tuttu isäntä kertoi Klemetille kirjessään, että patsas on 2,5 kilometriä väärässä paikassa, ei karoliinien haudalla.

Loppu tarinasta jää toiseen kertaan...

JUHA KUISMA
on kyläin liike-toiminta-asiamies.

KANSAN SUUSTA

Nälkään ei vatsa halkea

Nyt on niin nälkä, että näköä haittaa. Ollaan nälkäisiä kuin siis joulujoulon. Voitaisiin syödä vaikka hevonen.

Suosiastojen mittaan suomalaiset ovat oppineet tuntemaan nälän paremmin kuin hyvin. Nälkää sanotaan kovaksi vieraaksi ja köyhän ystäväksi. Pomarkussa nälkää pidettiin hallan veljenä, vilua vaivan kumppanina.

Ahlaisilla tiedettiin, että kun nälkä astuu porstuasta sisään, rakkaus lentää ikkunasta ulos. Nälkä ei pidä suuria kolinoita, mutta ei se nukkuakaan anna. Nälkäisen silmään ei uni tule, häntä ei naurata eikä pierettä.

Nälkäisen mieli on aina leivässä. Tämä todettiin eräällä poikien kahden päivän metsäleirillä, jolle jokainen sai ottaa 600 grammaa evästä. Harvoipa on metsässä puhuttu yhtä paljon ja antaumuksella erilaisista ruokalajeista ja ikimuis-toistaista aterioista.

Jotakin hyvää nälkäsäkin sentään. Nälkä maustaa ruuan ja opettakin niin sudenpöjan ulvomaan kuin lappalaisen ampu-maan. Se kesyyttää leijonan ja ajaa porsaan kotia. Nälkään ei vatsa halkea, vinoiltiin Suistamolla.

Nälällä ja ruuan syömisellä on yhteytensä, mitä alleviiva sanonta "ei tuu läheskään niin nälkä, kun välillä syö".

Sanotaan, että paastoaminen silloin tällöin olisi terveydel-le eduksi. Nälkä ei siis aina tpe, se saattaa vahvistaa.

TOI LINJAMA

Samalla aterialla tarjottiin useinkin sekä lihaa että kalaa.
Kallista suolaa käytettiin säästellen.

Kala kypsytettiin joskus koivutuohen sisällä. Leipä oli usein ohraleipää, lisänä ehkä tattaria.

Jälkiruuaksi vaikkapa hunajalla valeltuja uuniomenia.
Keskiajalla omena oli tärkeä hedelmä.

PÄIVI KARJALAINEN

Keskiajan ruokakulttuuriin perehtynyt Solveig Kavilo on kattanut pöytään valmistamiaan aikakauden herkkuja, muun muassa lohi-taatelipiiraita.

Rikas herkutteli, köyhä eli leivällä

Hyvää ruokaa osattiin valmistaa jo keskiajalla. Monipuolinen pitopöytä saattoi olla todellisuutta harvoille varakkaille perheille. Köyhät joutuivat tulemaan toimeen etupäässä leivällä.

kaltaiseen merenkulkukaupunkiin laivoilla. Suola oli erittäin kallista, joten sitä käytettiin säästäten. Keskiajan tönkkösuolattu ruoka onkin osaksi myytti.

Ohra- ja tatarileipää

Monipuolinen pitopöytä saattoi olla todellisuutta vain muutamille varakkaille perheille.

Köyhät sen sijaan joutuivat tulemaan toimeen pääasiassa leivällä.

"Köyhien ravitsemustilanne oli heikko. Pääasiallinen ravinto oli leipä, jota syötiin 1,5 kiloa päivässä", Solveig Kavilo kertoo.

Leipomiseen käytettiin sisämaasta tuotua tattaria ja etenkin ohraa, jonka kasvattamiselle oli rannikkoseudulla hyvät olosuhteet. Spelttivehnää tuotiin vain vähän Keski-Euroopasta. Vehnää ei käytetty.

Ruuat ja leivät valmistettiin yleensä avotulella sisällä. Rahvaan asumukset olivat savutupia. Kylällä saattoi myös olla ulkosalla yhteinen uuni, jonka tiimoilla naiset kohtasivat ja juorusivat.

Rohtoja moneen vaivaan

Yrttejä käytettiin usein lääkin-
määräisiin tarkoituksiin. Toisaalta
yrttejä olivat myös monet sellai-
set kasvit, jotka nykyään luetaan
ruuaksi.

"Maan päällä kasvavat olivat yrttejä, maan alla juureksia", maisteri **Maria Olli-Vesalainen** kertoo. Niinpä viljat, kaalit ja kurnitsatkin olivat yrtteä!

Tuttuja esimerkkejä keskiaikaisesta keittiöpuutarhasta on paljon: persilja, minttu, basilika, tilli, isoppi, lipstikka, fenkoli, kirkki, kumina, korianteri, anis, selleri, katanjanmarja ja piparjuuri.

Yrttilääkinnän taitoja kehitettiin luostareissa. Myös luonnosta löytyi rohtoja monen vaivaan.

kaikkea. Jopa impotenssia”, naiset paljastavat.

Väärinkäytön vuoksi koiruoho kiellettiin 1800-luvulla.

Unettomuuteen ja ahdistuk-

”Esimerkiksi siiankärsämöä käytettiin moneen tarkoitukseen, muun muassa flunssaan

Keskiaika
kiehtoo

Jokin keskiajassa kiehtoo. Suomessa toimii useita keskiaikaharrastukseen keskittyviä yhdistyksiä. Kokkolassa vietettiin äskettäin neljännen kerran keskiaikapäivää, joka kokosi ainakin 6 000 kävijää.

”Käsillä tekeminen on palkitsevaa. Rauhoittavaa vastapainoa nykymenolle”, perustelevat Kokkolan Kirkonmaällä itse omuntuissa mekoissa, hilkoissa ja huntuupäähineissä vaeltelevat keskiaikaan hurahtaneet naiset.

Keskiaikaan perehtynyt kirjailija **Satu Hovi** selittää kiinnostusta oman aikakautemme ja keskiajan yhtäläisyyksillä.

Turvattomuus ja epävarmuus leimaavat Hovin mukaan molempia aikakausia. Myös keskeisillä ihmiset elivät pelottavassa ja ennalta arvaamattomassa maailmassa. Talon palaminen saattoi merkitä loppuelämää maantiellä. Umpisuolen puhkeaminen oli pahimmillaan kuolemaski. Tänä päivänä monet pelkäävät työnsä ja toimeentulonsa menettämistä.

LEENA NYGÄRD

Rohan talli järjesti Kokkolan keskiaikamarkkinoilla turnajaisesityksen, johon kuului myös kisailu viinipikarista.

Haavojen hoitoon sai aineksia kehäkukasta, rätvänästä, arnikasta, peltokortteesta ja kärsäsmöstä.

”Jo pieni vilkaisu keskiaikaiseen yrttitarhaan kertoo, että se oli hyvin laaja ja monipuolinen. Yrtit tunnettiin ja niitä käytettiin”, Olli-Vesalainen toteaa.

”Oli tietoa ja osaamista. Tässä yhteydessä ei voi puhua pimeästä keskiajasta.”

LEENA NYGÅRD